

Oktatási minimum 2018

Közoktatás és felsőoktatás

KÖZÖS
OKTATÁSPOLITIKAI
ALAPOK

Zárónyilatkozat

a 2017. november 11. és 2018. január 24. között a Tanítanék Mozgalom és az Oktatói Hálózat kezdeményezésére, a résztvevő pártok között, az oktatási minimumról folytatott tárgyalásokról.

A résztvevő pártok, a Demokratikus Koalíció, az Együtt – a Korszakváltók Pártja, a Lehet Más a Politika, a Magyar Liberális Párt, a Magyar Szocialista Párt, a Modern Magyarország Mozgalom, a Momentum Mozgalom, a Párbeszéd Magyarországért és az Új Kezdet Párt megegyeznek abban, hogy a tárgyalásokon elfogadott oktatási minimumban lefektetett közös alapelveket és értékeket képviselni fogják a továbbiakban.

Budapest, 2018. február 5.

A közös oktatási
alapprogram célja
olyan közös elvek és
politikai oldalaktól
független elképzelések
megfogalmazása,
amelyekkel minden hazáját
szerető és a demokráciát
támogató magyar
egyetérthet.

Közoktatás és felsőoktatás

közös oktatáspolitikai alapok

Tartalom

I. Alapvetések	2
II. Kisgyermekkorai nevelés, alap- és középfokú oktatás	4
Szervezet, irányítás	4
Iskolaszervezet	5
Finanszírozás	5
Tartalmi szabályozás az autonómia jegyében	6
A társadalmi és szakmai egyeztetés rendszere	8
Esélyegyenlőség	9
Az iskolahasználók	10
A tanulók és a diákok	10
A szülők	12
A pedagógusok és segítők	12
Szakképzés és felnőttképzés	14
III. Felsőoktatás	17
Nyitott felsőoktatás	17
Felsőoktatás-politika és egyetemi autonómia	18
Szervezeti és gazdálkodási autonómia	18
A felsőoktatás intézményrendszere	19
Oktatási, kutatási és tanszabadság	19
Minőségbiztosítás	20
Társadalom és egyetem	20
Társadalmi, gazdasági beágyazottság	20
Társadalmi mobilitás, esélyteremtés, tehetséggondozás	21
Egyetemi demokrácia	22
Érdekegyeztetés	23
Finanszírozás	23
Pedagógusképzés, továbbképzés és az oktatók pedagógiai képzése	24

Az oktatási rendszer az esélyteremtés legfontosabb eszköze, a színvonalas oktatás ezért is nemzeti érdek.

I. Alapvetések

Az oktatási rendszernek biztosítani kell, hogy a gyerekek és fiatalok képessé váljanak az emberiség által felhalmozott tudás megismerésére és alkotó alkalmazására, a nemzeti és nemzetiségi hagyományok ápolására. Az oktatáshoz minden embernek alapvető, alkotmányos joga van, ez része szabadságának, emberi méltóságának; ez a jog elidegeníthetetlen és sérthetetlen, nem korlátozható. Az oktatás igénybevétele nem függhet az anyagi helyzettől, a származástól, a lakóhelytől.

Az oktatási rendszer senkit sem hagyhat az út szélén, és mindenki számára biztosítani kell a feltételeket személyiségének és képességeinek legteljesebb kibontakoztatásához. Azok a gyerekek, akik megtapasztalják az emberséges bánásmódot, a demokratikus légkört, és a tanulás értelmét és örömét, a társadalom sikeres, jól boldoguló, tudatos és emberséges tagjaivá tudnak válni. Fontos, hogy a felnövekvő nemzedékek képessé váljanak a kritikus gondolkodásra, az önszerveződésre, szűkebb és tágabb környezetük viszonyainak felelősségteljes alakítására.

Az oktatási rendszer minden szintjén közös alapérték a személyközpontúság, az esélyegyenlőség, a méltányosság, a befogadás, a képességfejlesztés, a társas tanulás, a demokratikus működés, az autonómia, akárcsak az intézményeket működtetőknek és magának a rendszernek az elszámoltathatósága.

Magyarország az európai felsőoktatási térség szerves része. Az egyetemi működés alapértékeit az európai egyetemek rektorai által megfogalmazott és aláírt „Magna Charta Universitatum” tartalmazza, melynek középpontjában a következő értékek állnak: humanizmus, akadémiai szabadság, az állammal szembeni függetlenség, az oktatás és kutatás egysége.

A gyermek mindenk felett álló érdeke kiemelt fontosságú szempont a közoktatás szervezésében, irányításában, működtetésében, feladatainak végrehajtásában közreműködők számára a döntéseik, intézkedéseik meghozatalakor.

A fenti értékek érvényesülését szolgáló oktatáspolitikai alapelvei:

- szakmai megalapozottság,
- társadalmasság,
- ideológiai pluralizmus,
- szektorsemleges részvétel a közfeladatok ellátásában,
- diszkriminációmentesség,
- esélyteremtés
- feltételteremtés,
- intézményeken belüli és azok közötti átjárhatóság,
- a tanulmányi utak zsákutcamentessége,
- lehetőség az iskolai életutak felnőttkori korrigálására,
- korszerűség,
- időszerűség,
- szubszidiaritás^o,
- hatékonyság,
- eredményesség.

A 21. század társadalma tudásalapú társadalom, amelyben az oktatási rendszer a társadalmi és gazdasági fejlődés motorja. A felsorolt értékek és alapelvek figyelembe vételével és alkalmazásával szerveződő oktatási rendszer a legfőbb biztosítéka a tudás magas szintű átadásának, a szegénység megszüntetésének, a nyitott, befogadó, együttműködő, szolidáris társadalom létrejöttének, a jólét megteremtésének és fenntarthatóságának. Az oktatás nem függhet pártpolitikai, hatalmi játszmáktól és ideológiáktól. Az oktatáspolitikának ciklusokon átívelő, szakmailag megalapozott, társadalmi egyeztetés során létrejött koncepció alapján normatív, kiszámítható szabályozási és finanszírozási feltételeket kell biztosítani a kisgyermekkorú nevelés, a közoktatás, a szakképzés, a felsőoktatás és a felnőttoktatás számára, hogy ezek meg tudjanak felelni a kor kihívásainak. Az állam feladata és felelőssége, hogy az oktatáspolitikai alapelvek szerint és megbízhatóan működjön. Az államnak a bizalom és megbecsülés megteremtése mellett kell támogatást nyújtania az ágazat szereplőinek és érintettjeinek.

Egy jó oktatási rendszerben a gyerekek is jól érzik magukat.

II. Kisgyermekkorai nevelés, alap- és középfokú oktatás

Az állam feladata és felelőssége az oktatás szabályozása, az állami közoktatás teljes körű finanszírozása és fejlesztése, a tankönyvekről és taneszközökről való gondoskodás, a szakmai és szakszolgáltatások hozzáférhetővé tétele, a mérés és az értékelés országos rendszerének működtetése, az állami vizsgáztatás szervezése, a társadalmi egyeztetés intézményeinek megszervezése, az oktatáspolitikai kidolgozása és a mindenkor kormányzattól független oktatáskutatás feltételeinek megteremtése.

Az állami iskolákban garantálni kell a világnézetileg semleges oktatást. Egyetlen bölcsődést, óvodást, tanulót, diákot sem érhet megkülönböztetés, sem előny, sem hátrány, családjának világnézete, vallása miatt. Minden gyermek számára elérhetővé kell tenni, hogy világnézetileg semleges oktatásban részesüljön.

Szervezet, irányítás

A fentebb megfogalmazott alapértékek és elvek szellemében mielőbb új közoktatási törvényt kell elfogadni, és a feladatok ellátása érdekében egységes, az oktatási-nevelési rendszer minden területét felügyelő (önálló) minisztériumot kell felállítani. Az eredményes oktatás és nevelés egyik legfőbb záloga az óvodák és iskolák szakmai és szervezeti autonómiája, amelynek keretei között az intézményvezetők rendelkeznek a munkáltatói és a gazdálkodási jogokkal. Demokratikus, racionálisan felépített, decentralizált és diszkriminációmentes fenntartói rendszer kiépítésére van szükség. Bármilyen jogszabályi változás csak felmenő rendszerben kerülhet bevezetésre.

Központosítás helyett olyan szervezeti-irányítási modell alkalmazására kell áttérni, amely önkormányzatiságon alapul, és amely lehetőséget ad a szakmai ellenőrzés érvényesülésére, a társadalmi részvételre, az országos és a helyi

oktatásfejlesztési koncepciók nyílt, demokratikus megvitatására. Ennek szellemében közoktatási feladatainak ellátásáról az állam elsősorban a települési önkormányzatokon vagy önkormányzati társulásokon keresztül gondoskodik. Vissza kell állítani az önkormányzatok számára az iskolalétesítés szabadságát és az intézménylétesítés jogát, amit akár társulásokon keresztül is gyakorolhatnak.

Iskolaszervezet

Átgondolásra és változtatásra szorul az iskolaszervezet is, amit az oktatás/nevelés szakaszaival együtt törvényben kell rögzíteni. Az esélyegyenlőtlenségeket csökkentő, átjárható, az élethosszig tartó tanulás igényeinek megfelelő, a változó társadalmi és gazdasági igényeket kielégíteni képes stabil iskolaszervezet kialakítása a cél.

Alapfokon az alapkészségek fejlesztése a legfontosabb. Az általános képzésnek biztosítani kell a pályaválasztáshoz szükséges készségek fejlesztését, valamint a szakmaválasztáshoz, illetve a továbbtanulási döntéshez szükséges ismeretek megszerzését. Az iskolaszervezet szakmailag megalapozott és társadalmilag elfogadott megváltoztatása alapos előkészítést igényel, amelynek elengedhetetlen része, hogy a szakmai szervezetekkel megtárgyalt és nyilvános fórumokon megvitatott hatástanulmányok készüljenek.

Az iskolaszervezet felülvizsgálatának fontos szempontja, hogy a gyermeknek (családja segítségével) minél hosszabb egységes és általános képzés után kelljen csak meghoznia a továbbtanulással vagy szakmaválasztással kapcsolatos döntését. Olyan iskolaszervezetre van szükség, amely lehetőséget ad az iskolatípus-váltásra, a korábbi pályaválasztási döntések, a szakmai, illetve továbbtanulási irány megváltoztatására. Egységes középiskolai érettségi rendszerre és követelményekre van szükség, mert csak ezek biztosítják, hogy bármelyik iskolatípus érettségi bizonyítványa lehetőségét nyújtson a felsőoktatásba való belépésre. Azonnali intézkedésként a szakközépiskolákban is választhatóvá kell tenni az ötödik érettségi tárgyat.

Finanszírozás

Fenntartótól függetlenül egységesnek kell lennie a közoktatás intézményeire vonatkozó szabályozásnak és finanszírozásnak. A stabil, kiszámítható és átlátható normatív oktatásfinanszírozás keretében az oktatásra fordított kiadásoknak fokozatosan el kell érniük a mindenkori GDP 6%-át. Programot kell indítani a közoktatás elmaradott infrastruktúrájának megújítására. Ennek részeként kiemelkedően fontos a digitális fejlesztés, amely egyaránt magában

foglalja az informatikai infrastruktúra korszerűsítését, eszközök beszerzését, karbantartását és folyamatos modernizációját, akár csak a tanárok rendszeres informatikai képzését, illetve informatikai szakasszisztensek iskolai alkalmazását.

Az óvodákban, iskolákban és szakszolgálatokban tapasztalható alulfinanszírozottságot, szakemberhiányt, státuszhiányt, dologi eszközhiányt mielőbb fel kell számolni, és gondoskodni kell arról, hogy rendelkezésre álljanak a jogszabályokban meghatározott alapfeltételek.

A szociális hátrányok tanulmányi hátrányokká történő átalakulásának megakadályozása megköveteli, hogy az iskolákban oktatást segítő szakembereket is alkalmazzanak (gyermekvédelmi munkatárs, fejlesztő pedagógus, iskolapszichológus, nevelési tanácsadó, pedagógiai asszisztens, szociális munkás, szabadidő-szervező). Ehhez a forrásokat az államnak kell biztosítani. A méltányosság jegyében azonos színvonalú gyógypedagógiai szolgáltatást kell nyújtani az arra rászorulóknak az ország egész területén. A családokhoz ésszerű közelségbe kell vinni a szolgáltatásokat, erősíteni kell a fejlesztő tevékenységet (kiemelten a korai fejlesztést), és településtípustól függetlenül mindenki számára biztosítani kell az egyenlő bánásmódot és a jó iskolát. A színvonalas feladatelátás érdekében az állam egységes és minden iskolatípusra érvényesen kössön közoktatási szerződést az oktatási rendszeren belüli speciális és/vagy atipikus helyzetek/esetek kezelésében feladatot vállaló intézményekkel.

Tartalmi szabályozás az autonómia jegyében

Olyan korszerű Nemzeti Alaptantervre (NAT) van szükség, amely nevéhez híven országosan alkalmazandó. E dokumentum elveket, értékeket, továbbá a különböző fő készségekre és műveltségi területekre vonatkozó fejlesztési feladatokat és célokat fogalmaz meg. Az Európai Parlament ajánlásával összhangban az alap- és a középfokú képzésben egyaránt kiemelten fontos feladat az alább felsorolt kulcskompetenciák megalapozása és fejlesztése: az anyanyelvi és idegen nyelvi kommunikáció, matematikai, természet- tudományos, technológiai, digitális, személyközi és állampolgári kompetenciák, továbbá a vállalkozói, illetve kulturális ismeretek és készségek, valamint a tanulási módszerek elsajátítása.

A tartalmi szabályozást felülvizsgálva és a fejlődési sajátosságokat figyelembe véve mérsékelni kell a kötelező tanulói óraszámokat. Minden iskolás gyermek számára biztosítani kell az egészséges testmozgáshoz szükséges infrastrukturális feltételeket, de nem a kötelező óraszám terhére kell megteremteni a mindennapos testmozgás lehetőségét. A heti öt kötelező testnevelésó-

rát előíró jelenlegi szabályt el kell törölni. Az iskolák ajánljanak élményszerű testmozgást biztosító, a helyi sajátosságokat figyelembe vevő, a fenntartó által finanszírozott programokat. Emellett anyagilag is támogatni kell a diáksportkörök megalakulását és működését.

A hatékony erkölcsi neveléshez sem a diákok kötelező óraszámát növelő tanórákra van szükség, hanem a felnőttek (szülők és pedagógusok) személyes példamutatására, valamint arra, hogy az erkölcsi szempontok beépüljenek a különféle iskolai foglalkozásokba. Az állami iskolákban délután, választható keretek között lehet erkölcs- és hittanórákat tartani, ha erre a szülők vagy a tanulók részéről igény mutatkozik.

A fiatalok számára életkori sajátosságaik figyelembe vételével lehetővé kell tenni az egyéni tanulási utak kialakítását. Ennek érdekében az iskolák a tanulók érdeklődése és igényei szerint fakultatív és nem kötelező, akár egyéni, alternatív foglalkozásokat szervezhetnek.

A gyermekek egyéni boldogulásának, sikeres életútjának két fontos pillére az idegen nyelvek és az informatikai ismeretek elsajátítása. Jelenleg egyik terület oktatása sem elég hatékony a közoktatási rendszerben. Széleskörű kutatással kell feltárni a problémákat, és az eredmények ismeretében mielőbb megtenni a szükséges lépéseket. A szükséges fejlesztésekre, eszközökre és többletfeladatokra jelentős forrásokat kell elkülöníteni.

A helyi sajátosságok érvényesítése és az egyéni tanulási utak kialakítása érdekében az óvodáknak és iskoláknak nagy mozgásteret kell élvezniük nevelési céljaik, pedagógiai programjuk és helyi tanterveik elkészítésekor. Az intézmények pedagógiai programjainak a NAT-ban meghatározott célok megvalósulását szabadon megválasztott, változatos és az adott tanulói csoportokra alkalmazott pedagógiai módszerek alkalmazásával kell lehetővé tenniük. A helyi közösségek bevonásával szintén az iskola döntsön a tanulói foglalkozások megszervezésének lehetséges rendjéről. E döntéseknek, illetve dokumentumoknak a megszületéséhez a minden iskolatípusra kidolgozott, választható (de nem kötelező) akkreditált kerettantervek, mintatantervek és digitális oktatási platformok, segédletek biztosításával kell az államnak segítséget nyújtania.

Az óvodáknak és az iskoláknak nevelési, oktatási programjaik részeként folyamatosan figyelemmel kell kísérniük az intézményen belül folyó munka minőségét, hogy a felmerülő problémákat maguk ismerjék fel és oldják meg. Az önértékelés mellett szükség van a munka minőségének rendszeres, független mérésére és értékelésére, ami lehetővé teszi a rosszul teljesítő iskolák fejlesztését, illetve a jó gyakorlatok terjesztését. Az iskolák értékelési rendszerét a nyilvánosságra hozott szakértői véleményekre támaszkodva, és a tanári és a szülői szervezetekkel egyetértésben, társadalmi egyeztetések után kell kialakítani.

Az oktatás módszertani és tartalmi megújítása érdekében a szabályozásnak és az oktatáspolitikának a közoktatás minden területén el kell ismernie és támogatnia kell a kísérletező és sikeres iskolákat.

A szabad tankönyv- és módszerválasztás a pedagógiai szabadság alapvető része. A tankönyvkiadást és a digitális oktatási anyagok engedélyeztetését szakmai minőségi kontroll mellett szektorsemlegessé kell alakítani. Az államnak a pedagógusok munkájának segítésére egy olyan információs rendszert kell létrehoznia, amely átláthatóvá teszi a tankönyvek és az oktatási segédanyagok kínálatát, és nyilvánossá teszi az ezekről készült szakértői, szakmai és felhasználói értékeléseket.

A társadalmi és szakmai egyeztetés rendszere

Az oktatási rendszer társadalmi ellenőrzés alatt működik. A közoktatási törvényben szerepelnie kell annak, hogy a döntés-előkészítési eljárás minden szintjén olyan nyilvános, széleskörű szakmai, érdekképviselői és társadalmi egyeztetési eljárást kell lefolytatni, amelyben részt vesznek a diák-, a szülői és a szakmai szervezetek is.

Az állam támogatja a pedagógusok autonóm szakmai szervezeteinek létrejöttét és működését helyi, regionális és országos szinten is.

Szükség van az intézményfenntartók, az intézmények, a helyi szakmai szervezetek és az iskolapolgárok közti egyeztetések intézményes formáira. E rendszer kialakítására fokozatosan kerülhet sor az intézményi és helyi igények, lehetőségek, valamint a társadalmi egyeztetések függvényében. Az egyeztetések eljárásrendjét az érintett felek részvételével, konszenzusra törekedve kell megalkotni.

Az iskolaigazgatók kinevezése során konszenzusra kell törekedni a tantestület, a szülők, a diákok és a fenntartó között. A kinevezéseket komplex intézményértékelésnek kell megelőznie, a döntést nyilvános és részletes szakmai indoklás alapján kell meghozni. Csak igen kivételes esetben, külön indoklással lehet olyan igazgatót kinevezni, akit valamelyik fél nem támogat.

Új, országos szintű konzultatív testületet kell létrehozni az Országos Köznevelési Tanács és a Közoktatás-politikai Tanács működése során felgyűlt tapasztalatok figyelembevételével. Az önálló költségvetéssel rendelkező leendő testület véleményezési jogot élvez a közoktatással kapcsolatos jogalkotás menetében, és véleményének kialakításához kutatásokat rendelhet meg. Munkájának nyilvánosságát és átláthatóságát biztosítani kell.

Az oktatás terén minden lényeges változtatási javaslatot csak kutatásokra alapozva lehet bevezetni. Mivel alapvető fontosságú, hogy komoly, kormány-

zattól független kutatások tárgya legyen az oktatás, létre kell hozni a kutatás intézményi háttérét, és ennek során fel kell használni a megszüntetett Oktatás-kutató és Fejlesztő Intézet tapasztalatait.

A döntés-előkészítés során a kormányzati szervezetek az átláthatóság biztosításával lehetővé kell tenniük, hogy független szakmai szervezetek, tudományos műhelyek alternatív megoldásokat feltáró tudományos elemzéseket, kutatásokat végezhessenek, és hogy ezek eredményei érdemi vita tárgyát képezhessék a szakmai egyeztetések és a társadalmi vita során.

Esélyegyenlőség

Az oktatási rendszernek egyenlő esélyeket kell nyújtania minden gyerekeknek és fiatalnak, függetlenül a szülők iskolai végzettségétől, a család kulturális, nemzetiségi/etnikai háttérétől és szociális helyzetétől vagy a tanuló nemétől. Nemzetközi felmérések szerint a magyar iskolarendszer szélsőséges mértékben és rendkívül korai életkorban szelektál a gyerekek között. Ezt figyelembe véve mérsékelni kell, majd fokozatosan fel kell számolni a védőnői, bölcsődei és kisgyerekkori ellátáshoz való hozzáférés egyenlőtlenségeit, az óvodai és általános iskolai beiratkozás során megvalósuló szelekciót, a szociális helyzet alapján kialakult iskolák közötti és iskolán belüli elkülönítést, és növelni kell a gyermekek társadalmi mobilitását. Kiterjedt állami és civil intézményrendszer létrehozása szükséges a családi és települési hátrányok kompenzálására, a hátrányos helyzetű diákok iskolai és iskolán kívüli támogatására. A hátrányos helyzetből fakadó korai iskolaelhagyást négy éven belül fokozatosan az európai átlagnak megfelelő szintre kell mérsékelni. Az óvodák és iskolák számára szakembereket, képzést, szakmai támogatást és többletforrásokat kell biztosítani a hátránykompenzáció és az esélyteremtés támogatására, a befogadó környezet kialakításáért. Újra be kell vezetni a társadalmi háttér szerinti egyenlőtlenségeket meghatározó egyértelmű jogi kategóriákat, és létre kell hozni az egyenlőtlenségek monitorozását lehetővé tévő mutatókat.

A különleges bánásmódot igénylő gyermekek méltányos és eredményes ellátása érdekében azonnali intézkedések szükségesek. A szülők, pedagógusok és érintett szakemberek bevonásával mielőbb meg kell kezdeni a sajátos nevelési igényű (SNI) és a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő (BTMN) tanulók oktatásának átfogó felmérését, az akadályokra és nehézségekre koncentrálni. Az SNI-tanulók elkülönült oktatása csak egészen különleges esetben indokolt; fő szabályként az SNI-tanulók – minden lehetséges anyagi és emberi erőforrással támogatott – integrált és inkluzív oktatásának kell érvényesülnie. Az ezen a területen megszerzett korábbi tapasztalatok alapján

az érintettek a kialakítandó egyeztetési mechanizmusok segítségével közösen döntsenek a helyzet eredményes kezelése felé vivő lépésekről.

A lehető leggyorsabban meg kell szüntetni a roma diákok diszkriminációját, szegregált oktatását. El kell törölni azokat a jogszabályokat, amelyek a nemzeti oktatásban és az egyházi intézményekben lehetővé teszi a szegregációt. A korábbi hasonló programok tapasztalatait felhasználva civil jogvédő szervezetek és független szakértők bevonásával antidiszkriminációs és deszegregációs programot kell kidolgozni. Az említettek közreműködésével szegregációs monitoring rendszert kell működtetni, és világos jogi szabályokat kell kialakítani a szegregáció megszüntetésére. Ennek érdekében többletfinanszírozást és folyamatos szakmai támogatást kell nyújtani az érintett fenntartóknak, önkormányzatoknak és intézményeknek. Az e téren hatékony tevékenységet végző sikeres óvodákat, iskolákat kiemelt támogatásban kell részesíteni.

Az integrált oktatást végző pedagógusokat, inkluzív intézményeket pénzügyileg ösztönözni, a szegregálókat pedig szankcionálni kell. Mivel az esélyegyenlőtlenség és a szegregáció felszámolása csak széles körű társadalmi összefogással lehetséges, átfogó tájékoztató kampányt kell indítani az összefüggések megismertetésére, annak megvilágítására és széles körű elterjesztésére, hogy a diszkrimináció megszüntetése, a szelekció és a szegregáció csökkentése mindannyiunk közös érdeke. Nagy súlyt kell fektetni azon kutatási eredmények bemutatására, amelyek bizonyítják, hogy korszerű iskolaszervezési elvek, illetve pedagógiai módszerek alkalmazása esetén a hátrányos helyzetű és a jobb adottságú gyermekek számára egyaránt és kölcsönösen kedvező hatású lehet az együttnevelés.

Az iskolahasználók

A gyermekek, a szülők és a pedagógusok – az iskolahasználók – kapcsolatának a kölcsönös tiszteleten és bizalmon kell alapulnia, amit a kormányzat az egyeztetések rendszerének megteremtésével, a működési feltételek biztosításával, az átláthatóság megkövetelésével és az intézményi minőségbiztosítás rendszerének működtetésével segíthet elő.

A tanulók és a diákok

Az iskola modern, egyénre szóló pedagógiai módszerekkel életszerű, hasznos ismeretek és kompetenciák elsajátítására teremt lehetőséget, még hozzá úgy, hogy a tanulás folyamata örömforrás lehessen.

A csoportlétszámok csökkentésével, az óvodapedagógusok továbbképzésével elő kell segíteni, hogy az óvodák valóban gyermekközpontú intézményekként működjenek. A szociálisan hátrányos helyzetű családokat segíteni kell abban, hogy gyermekeik mielőbb bekapcsolódjanak az óvodai nevelésbe. Az iskolaérettséget a gyermek értelmi, érzelmi és szociális fejlettsége alapján a szülők és az óvodapedagógusok bevonásával szakértők döntenek el, majd döntésükről tájékoztatják a szülőt (gondviselőt), aki ennek ismeretében dönt a gyermek iskolai tanulmányainak megkezdéséről. A gyermekeknek nyolcadik életévük betöltése előtt kell megkezdeniük az iskolát, tankötelezettségük 18 éves korukig, illetve a középfokú tanulmányok befejezéséig (érettségi vagy a szakmai végzettség megszerzéséig) tart, és ennek a feltételeit az állam köteles biztosítani. Az iskolákat az elmúlt időszakban ennél korábban elhagyó fiatalok számára lehetővé kell tenni az érettségi bizonyítvány vagy a szakképzettség megszerzését, már megszerzett tudásukra alapozva és annak figyelembe vételével.

A gyerekeknek joguk van véleményt formálniuk minden őket érdeklő és érintő kérdésben. Véleményükre érettségüknek és életkoruknak megfelelő érdemi választ kell kapniuk. Ennek megfelelően biztosítani kell a diákok aktív részvételét az iskolák működésében és a működést meghatározó szabályok kialakításában. Az újjászervezendő társadalmi és szakmai egyeztetés rendszerében intézményi, fenntartói és országos szinten egyaránt szükség van valódi, hatékony diák-érdekképviseletre. Nagyszabású állami programot kell kidolgozni és megvalósítani annak érdekében, hogy a diákok aktív részesei legyenek a társadalom demokratizálódásának.

A pedagógusok a gyermek személyiségének fejlesztésében, képességeinek kibontakoztatásában együttműködnek a szülőkkel. A szülők alapvető joga és felelőssége, hogy döntsenek a gyermeküknek adandó oktatásról/nevelésről. A szülő gyermeke adottságai, képességei, érdeklődési köre, saját világnézeti, vallási meggyőződése, nemzetiségi hovatartozása alapján szabadon választhatja meg, hogy gyermeke felvételét melyik nevelési-oktatási intézménybe kéri, s milyen módon teljesíti az iskoláztatási kötelezettséget, feltéve, hogy szabad döntése nem korlátozza más szülőknek a szabad iskolaválasztáshoz fűződő jogát.

Az általános iskolás diákok minden nap 16 óráig tartó kötelező benntartózkodását a szülő és a gyermek által választható lehetőséggé kell átalakítani, és ezt az időszakot tartalommal kell megtölteni. Szülői kérésre biztosítani kell a napközit, a tanulószobát. Lehetőséget kell adni az egész napos iskola megszervezésére. Az ilyen ellátásban részt vevő tanulók részére házi feladat nem adható.

A szülők

A szülőknek joguk van részt venni a gyermekeiket érintő döntési folyamatokban. Az társadalmi és szakmai egyeztetés újjászervezendő rendszerében intézményi, fenntartói és országos szinten egyaránt szükség van a szülői érdekképviseletre.

A pedagógusok és segítők

A pedagógus alkotó értelmiségi, aki egyéni döntéseket hoz, és a nevelőtestület tagjaként részt vesz a kollektív döntésekben. A pedagógusok szabadon választják meg a tanítványaik igényeinek leginkább megfelelő pedagógiai módszereket, az oktatási segédanyagokat (beleértve a tankönyveket is), valamint a NAT követelményeinek és az iskola pedagógiai programjának megfelelő tanmeneteket.

A pedagógusok jelenlegi munka- és óraterhelését, valamint adminisztratív terheit csökkenteni kell. Ennek érdekében jogszabályban kell rögzíteni, hogy melyek a pedagógus munkakörhöz kapcsolódó adminisztrációs feladatok. Elő kell segíteni, hogy a pedagógusok elsősorban érdemi oktató-nevelő munkát végezzenek. Kisegítő személyzetet kell biztosítani az adminisztratív és egyéb, nem oktatási tevékenységek ellátására. A többlettanítás és egyéb többletfeladatok mértékét maximálni kell, és ezek után a munkavállaló többletjuttatásra jogosult. Az osztályfőnököket, munkaközösség-vezetőket, a diákönkormányzat munkáját segítő tanárt órakedvezmény és pótlék illeti meg. Az intézményben való benntartózkodásról a munkáltató dönt. Az intézményben ellátandó további feladatokról jogszabály alapján az intézmény vezetője dönt, de ezek időtartama nem haladhatja meg a heti 8 órát.

A jelenlegi pedagógus-életpályamodellt a már elért bérek garantálása mellett ki kell vezetni a rendszerből. A pedagógusok kötelezettségeire vonatkozó jelenlegi igazságtalan, rugalmatlan, a pedagógusok számára választási lehetőséget nem biztosító, nem hatékony szabályozást meg kell változtatni ágazati érdekegyeztetés során kialakítandó megállapodás alapján.

A pedagógusok társadalmilag kiemelkedő fontosságú munkát végeznek, amit bérüknek is tükröznie kell. A megfelelő bérszínvonalból (és a kedvező munkakörülményekből) származó versenyelőny biztosíthatja, hogy az arra legalkalmasabbak válasszák a tanári pályát. A pedagógusbérek értékállósága érdekében a bértáblát a mindenkori minimálbérhez kell rögzíteni. Ez a munkabér a pedagógus végzettségét, szakképzettségét, a pedagóguspályán eltöltött időt elismerő alapdíjazásból, valamint a többletmunkát elismerő kiegészítő dí-

jazásból áll. Pótlék illeti meg a pedagógust több szak tanításáért, a kiemelkedő színvonalú munkavégzésért, a sajátos nevelési igényű gyerekek integrált felkészítésében való részvételért, a különösen nehéz körülmények között végzett feladatellátásért. A hatékonyabb munkavégzés érdekében a munkáltató a tényleges szakmai teljesítmény alapján bizonyos értékhatárok között a tantestület által kidolgozott szempontrendszer alapján differenciálhatja az egyes pótlékok mértékét.

A pedagógusok munkáját speciális végzettségű szakemberek, nevelő-oktató munkát támogató munkatársak segítik. Ezen munkavállalók bérezésére értékálló rendszert kell kialakítani, a pedagógusok bértáblájához hasonlóan. A fenntartótól függetlenül valamennyi közoktatási, nevelési intézményben a pedagógusoknak és a nevelő-oktató munkát segítőknak azonos elvek alapján megállapított bérek és illetmények járnak.

Az intézményekben megüresedő álláshelyeket meg kell hirdetni és be kell tölteni (beleértve például az átmenetileg szülési szabadság miatt ellátatlan munkaköröket), hosszabb távon nem fogadható el ezek alkalmi helyettesítéssel történő pótlása. A pedagógushiány enyhítése érdekében lehetővé kell tenni, hogy az öregségi nyugdíjkorhatárt elérők nyugdíjuk folyósítása mellett, a munkavállaló és a munkáltató közös döntése alapján tovább dolgozhassanak.

A pedagógus-életpályához kapcsolódó jelenlegi minősítési és ellenőrzési rendszer helyett a tanárok munkáját és fejlődését segítő, a belső értékelés szerepét hangsúlyozó értékelési rendszerre van szükség. Az újabban kiépült tanfelügyeleti rendszer helyett külső szakértői szervezet és értékelési rendszer működtetésére van szükség. A külső értékelés, minősítés nem az egyes pedagógusokra, hanem az intézményre, a szervezetre, illetve annak működésére vonatkozik. Abban az esetben, ha az intézmény tevékenységével, színvonalával kapcsolatban komoly, saját erőiket meghaladó problémák merülnek fel, az iskola külső segítséget, támogatást kap működésének javításához.

A pedagógusok munkáját a napi gyakorlatban hasznosítható tudást nyújtó szakmai és módszertani továbbképzésekkel és tréningekkel kell segíteni és fejleszteni. A tantestület által készített intézményi továbbképzési tervben szereplő pedagógusképzések a résztvevők számára ingyenesek. A továbbképzéseken való részvételnek a pedagógus egyéni motivációján és az intézmény érdekein kell alapulnia, de minden pedagógus számára bizonyos időközönként kötelező valamilyen továbbképzésben részt vennie.

A pedagógusokat a szakszervezetek, a közalkalmazotti tanácsok, a különféle szakmai szervezetek, illetve választott delegáltjaik képviselik a különböző szintű egyeztetések során. A pedagógus nem kötelezhető arra, hogy akarata ellenére bármely szervezetnek tagja legyen.

Szakképzés és felnőttképzés

Mivel a fiatalok legalább 60%-a vesz részt közép-, illetve felsőfokú szakképzésben, amelynek jelenlegi rendszere, formája és tartalma károsan befolyásolja a társadalom szerkezetét, növeli az egyenlőtlenségek kialakulását, a szakképzésnek és a felnőttképzésnek a közoktatásra és a felsőoktatásra is tekintettel levő reformja kulcskérdés. A gimnáziumok, a szakközépiskolák (szakgimnáziumok) és szakiskolák (szakközépiskolák) közötti eltérések a tanulási eredményekben és a szociális összetételben is rendkívül nagyok. A halmozottan hátrányos helyzetű (HHH), sajátos nevelési igényű (SNI), beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézségekkel küzdő (BTMN) tanulók aránya a jelenleg szakközépiskoláknak nevezett egykori szakiskolákban a legmagasabb. A rossz minőségű, rugalmatlan szakképzés nemcsak növeli a különbségeket a fiatalok között, de a gazdaság teljesítőképességének is korlátot szab. Ezért kiemelt fontosságú a szakképzés átalakítása az iskolaszervezeti reformon belül.

Az iskolai szakképzés a közoktatás szerves része, elsődleges célja a tanulók szakmai életútjának megalapozása a 21. századi gazdaság gyors változásai által teremtett körülmények között. A szakképzés terén is alapvető cél a fiatalok felkészítése az egész életen át tartó tanulásra, a folyamatos alkalmazkodásra, fejlődésre és a társadalmi életben való részvételre. Ezért ezen a képzési területen is kiemelten fontos feladat a kulcskompetenciák fejlesztése. A gazdaság pillanatnyi igényeit kiszolgáló tudás átadása, rövid időtartamú, specializáló szakmai képzések indítása a 12. évfolyam utáni iskolai szakképzés, illetve a felnőttoktatás és -képzés feladata. A szakmai specializációs felnőttképzésben meghatározó szerepet kell kapniuk a gazdasági szereplőknek, ugyanakkor a közoktatás keretei között folyó, élethosszig tartó tanulásra is felkészítő szakképzés tartalmát a készség- és kompetencia-fejlesztés céljainak megfelelően kell meghatározni.

E célok elérése érdekében az oktatási reform részeként olyan egységes szakképzési és felnőttképzési stratégiát kell kidolgozni és törvénybe foglalni, amely biztosítja az EU országokban elismert szakképesítések és szaktudások megszerzését. A szakképző intézmények pedagógusai számára szakmai támogatást kell nyújtani az alapképességek fejlesztéséhez szükséges hatékony módszerek alkalmazásához. Az iskolai szakképzés során lehetőséget kell teremteni az iskolatípusok közötti átjárásra és a szakmaválasztás módosítására. A ma szakgimnáziumnak nevezett egykori szakközépiskolának a felsőfokú továbbtanulás terén azonos esélyt nyújtó, teljes értékű érettségit kell adnia.

A döntés-előkészítési, oktatáspolitikai-alkotási folyamatokba a szakértőkön, szakmai szervezeteken és a pedagógusokon túl a gazdasági érdekképviseletek

és a munkavállalókat képviselő szervezetek bevonása is szükséges. A gyorsan változó gazdaságnak alkalmazkodásra képes, rugalmas szakképzésre és felnőttképzésre van szüksége, amely nem képzelhető el az iskoláktól és a gazdasági szereplőktől származó kezdeményezések és innovációk nélkül. E kezdeményezéseket az államnak ösztönöznie és támogatnia kell. A szakképzés és a felnőttképzés speciális érdekeinek egyeztetésére, a szükséges jogszabályok kidolgozásának előkészítésére és ellenőrzésére az Országos Köznevelési Tanács és a Közoktatás-politikai Tanács tapasztalatai alapján létrehozandó új, országos szintű konzultatív testületben egy olyan szakképzési bizottság létrehozása szükséges, amelyben a gazdasági érdekképviselők és a munkavállalókat képviselő szervezetek küldöttei is helyet kapnak.

A felnőttoktatás kiemelt feladata az elbocsátások, a várható gazdasági átalakulások vagy az egyén élethelyzetében bekövetkezett változások miatt szükségessé vált pályamódosítások lehetővé tétele. Ugyanakkor a felnőttképzésnek a gazdaság közvetlen igényei mellett egyéb célokat is szolgálnia kell. Az életminőség megőrzése szempontjából is jelentős szerepe van a közművelődési és kedvtelési célú közösségi tanulásnak, különösen idős korban. A megszerzett készségek szinten tartása, a művelődés, az új, speciális kompetenciák, ismeretek megszerzése és a gyorsan változó világban történő eligazodás segítése mellett a felnőttoktatás feladata a kulcskompetenciák fejlesztése az iskolarendszer alsóbb szintjein nem megfelelő oktatásban részesült felnőttek körében. A hazánkban igen nagy számban élő különösen rossz helyzetű felnőttek hátrányainak felszámolása érdekében olyan komplex képzési programok működtetésére is szükség van, amelyek a résztvevők tanulási motivációit is fejlesztik. A felnőttképzésre vonatkozó szabályozásnak igazodnia kell a felnőttek tanulási sajátosságaihoz és változatos élethelyzetéhez.

A munkavállalók továbbképzésekhez való jogát törvényben kell rögzíteni. A Munka Törvénykönyvének módosításával, továbbá a munkáltatók érdekeltiségét növelő adókönyvtételekkel is segíteni kell a munkavállalók felnőttkori képzését. Fokozatosan meg kell teremteni a nem formális keretek között szerzett ismeretek, tudás és készségek formális elismertetésének feltételeit. Lehetővé kell tenni, hogy az erre igényt tartó felnőttek ingyenes pálya-tanácsadási szolgáltatás segítségével egyéni képzési tervet alakíthassanak ki. Hosszabb távon meg kell teremteni annak pénzügyi és jogszabályi feltételeit, hogy az egyéni képzési tervvel rendelkező dolgozók munkaviszonyuk megszakítása nélkül, legfeljebb egy évig tartó képzési szabadságot vehessenek igénybe.

Igen sok forrást igényel a szakoktatás irányítási rendszerének átszervezése, a szakoktatás tartalmi reformja, a gyakorlati oktatás infrastruktúrájának fejlesztése, miként az is, hogy kellő számú, az esélyegyenlőtlenségek csökkenté-

sében szerepet vállalni tudó, az oktatást és nevelést segítő szakembert lehessen alkalmazni a szakképzésben. Továbbra is forrásokat kell biztosítani az első két szakképzettség ingyenes megszerzéséhez. Az államnak a gazdasági szereplőktől származó források bevonásával biztosítani kell ehhez a fedezetet, továbbá kiszámítható oktatáspolitikával, átlátható egyeztetési mechanizmusokkal, illetve adó- és járulékkedvezményekkel vagy más pénzügyi eszközökkel ösztönöznie kell a gazdasági szereplőket arra is, hogy aktívabban és komolyabb anyagi eszközökkel kapcsolódjanak be a felnőttoktatással kapcsolatos helyi fejlesztésekbe.

III. Felsőoktatás

Nyitott felsőoktatás

A felsőoktatás a tudás termelésének, megújításának és továbbfejlesztésének legfontosabb színtere, amelynek keretei között az oktatás és kutatás egységének jegyében működnek együtt az oktatók-kutatók és a hallgatók. A felsőoktatásnak kiemelkedő szerepe van a tudásalapú társadalom és gazdaság kialakításában és állandó fejlesztésében. A korszerű ismeretek és kompetenciák elsajátításához minden társadalmi réteg számára hozzáférést kínáló felsőoktatás alapvető tényező a társadalom jólétének megalapozásában, az ország felzárkóztatásában és versenyképességének fokozásában. A felsőoktatás egyik kiemelt feladata a társadalmi mobilitás elősegítése és a kritikai, alkotó gondolkodás elterjesztése a társadalom egészében. Az egyetemeknek jelentős társadalmi szerepet kell játszaniuk a konfliktusok és kihívások kezelésére alkalmas, felelős és művelt emberek, európai polgárok képzésében. Csak a „kiművelt emberfők” társadalma képes aktívan és kreatívan szembenézni a kor kihívásaival.

A felsőoktatásnak egyidejűleg és kiegyensúlyozottan kell ellátnia sokféle feladatát, melyek között különösen fontos a magas szintű értelmiség- és szakemberképzés, az élethosszig tartó tanulásra való felkészítés, a tudományos kutatás, az innováció és a társadalom számára nyitott kulturális intézményként való működés. Az egyetemeknek nyitott tudásbázisként kell működniük, lehetővé téve a társadalom különböző csoportjai számára a hozzáférést a tudományok, a kultúra és a művészetek széles köréhez. Aktív részt kell vállalniuk a tudományok legújabb eredményeinek kommunikációjában, az ezek iránti társadalmi érdeklődés felkeltésében, a tévhitek és áltudományos hiedelmek nyilvános cáfolatában, a tudományos ismeretek és a kultúra terjesztésében.

A felsőoktatásnak a tudományos, technológiai, kulturális folyamatok és trendek állandó figyelésével és elemzésével autonóm módon kell meghatározni képzési tartalmát és módszereit, figyelembe véve a nemzetközi környezetet; tevékenysége nem korlátozódhat az aktuális munka-erőpiaci szükségletek kielégítésére.

A mindenkori kormányoknak az egyetemek működési környezetének kialakításakor (törvényi szabályozás, finanszírozás) tekintettel kell lenniük a felsőoktatás funkcionális sokszínűségére.

Felsőoktatás-politika és egyetemi autonómia

Szervezeti és gazdálkodási autonómia

Az állami felsőoktatás-politika feladata a működés kereteinek meghatározása az európai normák és elvárások figyelembe vételével. Az állam felelőssége a korszerű törvényi szabályozás kialakítása és az állami egyetemek zavartalan működési feltételeinek magas színvonalú, nemzetközi összehasonlításban is megfelelő biztosítása. Az államnak fel kell hagynia az intézmények működésébe való közvetlen beavatkozással, fenntartói szerepének az egyetemekkel és a társadalmi, gazdasági szereplőkkel egyeztetett stratégiai célok kijelölésére és megvalósításuk támogatására kell korlátozódnia. A közvetlen kormányzati beavatkozás érdekében létrehozott kancellári és konzisztórium rendszert haladéktalanul fel kell számolni, a választott intézményi vezetők és testületek jogait vissza kell állítani.

Ad hoc, eseti egyeztetések helyett, a közoktatás egyeztetési rendszerének megújításához hasonlóan újjá kell szervezni a felsőoktatás egyeztetési rendszerét. Olyan saját költségvetéssel rendelkező központi testületre van szükség, amely együttműködik a közoktatásban létrehozandó új központi testülettel, és amelyben egyaránt helyet kapnak az dolgozók, a hallgatók, a szakszervezetek és az MTA képviselői is.

Eredményes, sikeres felsőoktatás nem képzelhető el erős intézményi autonómia nélkül, amely magába foglalja a szervezeti, gazdálkodási-pénzügyi, tudományos, oktatási és humánpolitikai autonómiát. Az intézményi autonómiának része a belső autonómiák összessége is. A belső döntési rendben érvényesíteni kell a szubszidiaritás elvét. Az egyes szervezeti egységek szintjén ugyanúgy érvényesülnie kell az önállóság, a felelősség, és az elszámoltathatóság elvének és a demokratikus működésnek, mint az egész intézmény szintjén. A felsőoktatás-irányítás intézményeinek ugyancsak elszámoltathatóknak és átláthatóknak kell lenniük a demokratikus és jogállami működés elveinek megfelelően. Az állami felsőoktatási intézmények autonóm működésének feltétele a valódi gazdálkodási és pénzügyi önállóság. Elengedhetetlen, hogy az intézmények önállóan, felelősen gazdálkodjanak forrásaikkal, és maguk alakítsák belső szervezeti felépítésüket. Ennek érdekében az állami intézmények jogállását az alapítványi vagy nonprofit gazdasági társasági formában való működés irányába kell elmozdítani, lehetővé téve azt, hogy saját vagyonnal rendelkezzenek (az ingatlanokat is beleértve), és ennek megfelelően, vagyonukkal felelősen és számon kérhető módon gazdálkodó intézményekként működjenek.

A felsőoktatás intézményrendszere

A felsőoktatási intézményrendszert szigorú minőségi követelményeknek megfelelően kell átalakítani. Ideológiai, vallási, illetve egyéb ad hoc preferenciák alapján az állam nem tehet különbséget az intézmények között. Meg kell szüntetni a jelenleg létező indokolatlan privilégiumokat és minden monopóliumot (Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Neumann János Egyetem), akárcsak a diszkriminatív szabályozást (CEU).

A különböző társadalmi szükségleteknek megfelelően, valamint a társadalmi kohézió erősítése és a regionális fejlesztés érdekében sokszínű felsőoktatási rendszerre van szükség. Lehetővé kell tenni az átjárást a különböző szintű intézmények és képzési programok között, akár a képzési folyamat közben is. Az európai felsőoktatás-politikával összhangban törekedni kell arra, hogy az átjárhatóság ne csupán a hazai, hanem a külföldi felsőoktatási intézményekkel is megvalósuljon, amit kölcsönösen megfeleltethető és elismert kreditrendszerrel, multi- és interdiszciplináris képzések elterjesztésével kell elérni.

Fontos, hogy az intézmények egyesülése, szétválása, intézményrészek státusának megváltoztatása csak az érintettek egyetértésével történhessen.

Oktatási, kutatási és tanszabadság

Az egyetemi autonómia részét képezi az oktatási és kutatási szabadság. Ezek valóságos hordozói a kutatási és oktatási tevékenységet végző szakmai közösségek. Helyre kell állítani a tanszabadságot, és annak letéteményeseként a szenátus szerepét a felsőoktatási intézmények belső életének kormányzásában. A felsőoktatási intézményeken belüli gazdasági, szervezeti és működtetési döntéseket minden szinten ennek alárendelve, ezzel összhangban kell meghozni. A kormányzati szervezeteknek együtt kell működniük az egyetemi intézményekkel a működési feltételek kialakításakor és módosításakor. Törvényességi felügyeletet kell gyakorolniuk a felsőoktatás-politika megvalósulása és az intézmények működése terén, de a működtetés, a belső szabályok kialakítása kizárólag az intézmények feladata. Az állami egyetemeknek önállóan kell dönteniük a szakindításokról, illetve megszüntetésekről, a felvett hallgatók számáról, a jogi szabályozás és az ösztönzők rendszere ehhez csak kereteket adhat. A felvehető hallgatók intézményekre és szakokra lebontott maximális számának központi meghatározását meg kell szüntetni.

A korábbi OTKA tapasztalataira támaszkodva újra létre kell hozni egy olyan rendszert, amely lehetővé teszi, hogy a pályázattal elérhető kutatási források elosztásáról független szakmai bizottságok döntsenek.

Minősegbiztosítás

A felsőoktatási intézmények színvonalas működésének a kimeneti értékelés a garanciája. A minősegbiztosítási elveket szakmai és pedagógiai alapokra kell helyezni. A felsőoktatás teljesítményének méréséhez megbízható, nemzetközileg is elfogadott indikátorok, mérési módszerek bevezetésére, rendszeres alkalmazására és értékelésére van szükség. Az államnak felelősséget kell vállalnia az intézményi minősegbiztosítás országos és nemzetközi szintű koordinálásában és finanszírozásában, tiszteletben tartva azt, hogy a minősegbiztosításnak az államtól szigorúan függetlennek kell lennie.

Vissza kell állítani, sőt meg kell erősíteni a MAB független státusát. A szakok és intézmények akkreditációjáról csak független hazai és nemzetközi szakmai akkreditációs intézmények dönthessenek. Ezen a területen is meg kell szüntetni az oktatási kormányzat közvetlen beavatkozási gyakorlatát.

Társadalom és egyetem

Társadalmi, gazdasági beágyazottság

Az egyetemi szakstruktúra és tantervek kialakításában a társadalmi környezetnek, a tudomány, a technológia és a kultúra trendjeinek, az adott korosztály elvárásainak is fontos szerepet kell játszaniuk. Az egyetemi képzéseket – a felsőfokú szakképzések kivételével – nem célszerű a munkaerőpiac pillanatnyi igényeihez igazítani. Az egyetemi képzést olyan sokrétűvé kell alakítani, hogy az lehetővé tegye az élethosszig tartó tanulást, a pályamódosítást, az új és korszerű ismeretek, kompetenciák és készségek bármely életkorban való elsajátítását.

Szükség van olyan felsőoktatási színterekre és módszerekre, amelyek elősegítik, hogy a magyar felsőoktatás legkiválóbb műhelyei bekapcsolódjanak az európai felsőoktatási térségben a legjobb hallgatókért, oktatókért és kutatási projektek finanszírozásáért folyó versengésbe. A hazai felsőoktatás minőségének és nemzetközi elismertségének javításával csökkenthető a legjobban képzett magyar fiatalok tömeges elvándorlása.

Magyarországon a megfelelő korosztályokban még mindig alacsony a diplomával rendelkezők aránya, ezért mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a jelenlegi hallgatószámhoz képest lényegesen többen vegyenek részt az egyetemi képzésekben. Ezért kiemelt fontosságú, hogy az állam a tudományegyetemek mellett a magyar felsőoktatás többi intézményének működéséhez is megteremtse a megfelelő feltételeket. Szükség van olyan rövidebb idejű képzések regionális kínálatára is (pl. közösségi főiskolákon), amelyek bárki számára elérhetővé teszik az érettségi utáni továbblépés lehetőségét, megnövelve az érintettek munkaerő-piaci és továbbtanulási esélyeit. Nagyszabású fejlesztésre van szükség a felsőfokú felnőttképzés terén, és a felsőoktatási intézményeknek fontos szerepet kell vállalniuk ebben. Lehetővé kell tenni, hogy a polgárok életpályájuk során akár többször is új tudást, új felsőfokú végzettséget adó képzésekben vegyenek részt.

Mindezek érdekében lehetővé kell tenni, hogy a felsőoktatási intézmények a jelenleginél sokkal szabadabban alakíthassák képzési kínálatukat. Le kell bontani a felesleges egységesítő szabályozásokat, és az oktatási kormányzatnak ösztönöznie kell az innovációt.

Társadalmi mobilitás, esélyteremtés, tehetség gondozás

Az egyetem egyik alapvető feladata a társadalmi mobilitás elősegítése, ennek feltételeit a felsőoktatás jogi szabályozásának és a felsőoktatás-politikának kell megteremtenie. Az egyetemeknek vezető szerepet kell játszaniuk a társadalmi mobilitást és esélyegyenlőséget elősegítő, méltányos oktatási rendszer kialakításában és működtetésében.

Újra tágra kell nyitni a felsőoktatási intézmények kapuit, növelni kell a felsőoktatásba bekerülők arányát. Arra kell törekedni, hogy a 30–34 éves korosztályokban a diplomások aránya érje el az európai célkitűzést, a 40%-ot. Ehhez az szükséges, hogy a közoktatásban sokkal többen szerezzenek a felsőoktatásba való belépéshez szükséges végzettséget. Ennek érdekében az egyetemre való bejutást jelenleg korlátozó intézkedéseket (gimnáziumi férőhelyek csökkentése, kapacitáskorlátok stb.) meg kell szüntetni, fejleszteni kell a hátrányos helyzetű fiatalok felsőoktatásba belépését segítő és ösztönző képzési formákat, támogatni kell az erre irányuló civil kezdeményezéseket, programokat. Az egyetemi felvételihez elvárt nyelvvizsga-követelményeket csak hosszabb távon lehet bevezetni, azt követően, hogy a nyelvvizsga megszerzése az érettségi részévé vált.

Fel kell számolni azt a gyakorlatot, hogy egyes szakokon (különösen a gazdasági és politikai irányító pozíciók betöltésére képesítő szakokon), továbbá az idegen nyelvű képzéseken jószerivel csak önköltségesen lehet tanulni. Az állami finanszírozás feltételeit egységesen, diszkrimináció nélkül kell szabályozni. Visszamenőleg meg kell szüntetni a röghöz kötés jelenlegi rendszerét. Az intézmények nemzetközi együttműködésének hatékony állami támogatásával arra kell törekedni, hogy a hallgatók pénzügyi háttere ne korlátozza az európai felsőoktatási rendszerben folytatott részképzésük lehetőségét. Az államnak anyagilag támogatnia kell az oktatók és a hallgatók mobilitását az országhatáron belül és kívül, hiszen ezzel a felsőoktatás színvonalát fejleszti.

Zsákutcamentes, rugalmasan alakítható tanulmányi utakat kell létrehozni, és az eddigieknél jobban ki kell használni a bolognai rendszer által nyújtott lehetőségeket. A felsőoktatási rendszer belső átjárhatóságának lényeges javítása a lemorzsolódást is csökkentené.

A felsőoktatási intézményekbe bekerülő hallgatók segítése érdekében célszerű a mentor- és tutor-rendszerek létrehozásának és működtetésének a támogatása. Az egyénre szabott oktatás jegyében ugyancsak segíteni kell azoknak a feltételeknek a megteremtését, amelyek lehetővé teszik a kiemelkedő eredményekre képes diákok fokozott szakmai támogatását. Mindenkinek jár a képességeinek, tudásának és személyes szándékainak megfelelő szintű képzés, ami képessé teszi az általa választott társadalmi szerepek betöltésére. Ez a társadalom javát szolgálja.

Egyetemi demokrácia

A hallgatók egyetemi polgárok, akiknek hatékony érdekképviselése a jelenlegi viszonyok között nem biztosított. A hallgatói önkormányzat mai rendszere felülvizsgálatra és változtatásra szorul: meg kell erősíteni az érdekképviselési funkciót a szolgáltatói funkcióval szemben. A felsőoktatási intézmények egyik fontos feladata a demokratikus állampolgári felelősségvállalásra nevelés és a demokratikus közélet hagyományainak terjesztése, erősítése. Ezért különösen fontos az egyetemeken lehetőséget teremteni a társadalom problémáinak kritikus vizsgálatára, a felmerülő problémák megoldási lehetőségeinek szakmai és politikai szempontú nyílt megvitatására.

Átláthatóvá kell tenni az egyetemek belső működését, az oktatói és kutatási tevékenységek tartalmi oldalait, valamint az oktatás és kutatás adminisztratív és pénzügyi aspektusait. Minderről az egyetemi polgároknak megfelelő információkkal kell rendelkezniük, valamint olyan jogokkal, amelyek lehetővé teszik, hogy a megfelelő fórumokon mindezekhez az ügyekhez érdemi módon hozzászólhassanak, azokról kritikai véleményt nyilváníthassanak. Biztosítani kell a különböző egyetemi fórumok döntéseiben és az előkészítés munkálataiban az egyetemi polgárok és közösségeik demokratikus részvételét. Az egyetemek demokratikus, jogszerű, közösségi és szakmailag megalapozott működésének egyik fontos jogállami garanciája az, hogy az egyetemi polgárok és egyetemi közösségek az egyetemi vezetés döntéseivel szemben kifogást támaszthassanak, és akár bírósághoz fordulhassanak, ha a döntések jogszerűségét vitatnák.

Érdekegyeztetés

Különösen fontos, hogy a felsőoktatás stratégiájának kialakítása és folyamatos fejlesztése csak az egyetemi polgárok közösségének tényleges részvételével, széles konszenzus létrehozásával, a nyilvánosság előtt történhessen meg. Az állami felsőoktatás-politikának folyamatos és hatékony visszacsatolások mellett kell működnie. A jelenlegi gyakorlattal ellentétben el kell végezteni a törvényben előírt hatásvizsgálatokat és nyilvánosságra kell hozni a szakértői anyagokat. Módszeresen fejleszteni kell az érdekegyeztetés intézményrendszerét, ide értve az egyetemi vagy akár ágazati kollektív szerződések létrejöttének kereteit, az egyetemi és országos, illetve területi érdekegyeztető tanácsok működését is. Az érdekegyeztetésbe minden szinten be kell vonni az ágazatban működő szakszervezeteket, szakmai és civil szervezeteket és a hallgatói érdekképviselőket is.

Finanszírozás

A felsőoktatási intézmények eseti döntéseken, netán kijáráson alapuló finanszírozását meg kell szüntetni, az intézményeknek hosszútávon kiszámítható finanszírozásra van szükségük, tudniuk kell, milyen teljesítmény után mire számíthatnak. Kívánatos, hogy a finanszírozás differenciált legyen. Ehhez figyelembe kell venni az oktatott hallgatók létszámát, az infrastruktúra- és az intézményfenntartás költségeit, a kutatási teljesítményt, és az egyetemek számos további társadalmi, kulturális funkcióját is. A normatívák komplex rendszerét szakmai alapon és az érdekegyeztetés átlátható rendszerének keretei között kell kialakítani, folyamatosan értékelni és felülvizsgálni.

A felsőoktatás finanszírozására objektív, nem részrehajló rendszert kell kidolgozni. Az állami finanszírozás mellett a gazdasági szférából, a felsőoktatást igénybe vevő intézményektől és magánszemélyektől érkező támogatás lehetőségét, valamint az egyetemek vállalkozási szabadságát is biztosítani kell. Az intézmények részletes pénzügyi beszámolóit nyilvánosságra kell hozni. Átlátható és korrupciómentes, az ágazati szereplőkkel egyeztetett pályázati és közbeszerzési rendszert kell létrehozni, ide értve az EU-ból származó kutatásfejlesztési, kulturális fejlesztési, vagy oktatásfejlesztési támogatások felhasználását is.

Az esélyegyenlőség szempontjait és a tanulmányi eredményeket egyaránt figyelembe vevő ösztöndíjrendszerre van szükség. Gondoskodni kell a hallgatók lakhatásának, étkezésének és utazásának szociális szempontokat érvényre juttató támogatásáról, a kollégiumi férőhelyek számának növeléséről, a kollégiumi ellátás színvonalának javításáról. A hatékony ösztöndíj rendszer és a kollégiumi férőhelyek megfelelő száma biztosítaná, hogy a hallgatók ne szoruljanak munkavégzésre tanulmányaik helyett.

A felsőoktatás állami támogatásának GDP-arányosan el kell érnie az Európai Unió tagállamaira jellemző átlagos értéket.

Az egyetemi alkalmazottak: oktatók, kutatók és az oktatást-kutatást támogató dolgozók bére jelentősen elmarad a közép-európai felsőoktatási bérektől is, ezért azokat lényegesen emelni kell. A jelenlegi magyar bértábla nemzetközi összehasonlításban kiemelkedően meredek, a tanársegédek és adjunktusok bére az új doktoranduszi ösztöndíjakkal is alacsonyabb, ami a jó eredményeket felmutató fiatalokat külföldre kényszeríti. Ezért a béremelésekkel együtt szükség van a bértábla arányainak átalakítására, az adjunktusok, tanársegédek, fiatal kutatók bérének nagyobb arányú emelésére. Az új bértáblázat arányainak és összegeinek kialakításában egyeztetni kell a szakszervezetekkel, és tekintetbe kell venni a versenyszférában elérhető kereseteket, valamint azt a tényt, hogy az oktatók a jelentős elszívó hatást gyakorló globális felsőoktatási és kutatási munkaerőpiac szereplői.

Pedagógusképzés, továbbképzés és az oktatók pedagógiai képzése

A készségek kialakítását, a kompetenciák fejlesztését és a tudás átadását célzó oktatáshoz a gyorsan változó informatikai kommunikációs környezetben olyan oktatási módszerek tömeges elterjesztésére van szükség, amelyek frontális oktatás helyett nagymértékben építenek a diákok önálló munkájára, és elősegítik a tanulási folyamatban résztvevők közötti együttműködést.

Az oktatási módszerek megváltoztatása lehetetlen a tanárok, oktatók és segítők aktív és tömeges támogatása, együttműködése nélkül. Ezek hiányában a korábbi oktatási reformok nem értek el áttörést, aminek egyik oka az, hogy a felsőoktatási intézményekben az oktatási tevékenység másodrendű, még a kutatásokhoz képest is mélyen alulfinanszírozott, alacsony presztízsű. A kormányzat az oktatás és az oktatók társadalmi presztízsének növelésére kidolgozott programmal, az intézmények finanszírozási szerkezetének megváltoztatásával és a változásokhoz szükséges többletfinanszírozással járulhat hozzá ennek érdemi megváltozásához.

Az együttműködésen alapuló tanítási-tanulási módszerek elsajátítása és bevezetése változtatásokat igényel a pedagógusok képzésében és továbbképzésében. Ugyancsak meg kell újítani az egyetemeken dolgozó oktatók pedagógiai továbbképzését, illetve az érintettekkel együttműködve létre kell hozni ennek rendszerét. A képzések megújításához olyan szabályozásra van szükség, ami lehetővé teszi, hogy gyakorló tanárok, valamint trénerek is bekapcsolódjanak az egyetemeken folyó képzésekbe. Szükség van az oktatás-módszertani továbbképzések és önképzések legkülönbözőbb formáinak támogatására, így például a különböző felsőfokú intézményekben azonos tárgyakat oktatók közti kapcsolatok erősítésére.

A jelenlegi osztatlan tanárképzés értékeléséhez, a tanárképzésre vonatkozó szakpolitika továbbfejlesztéséhez szükség van a végzetek elhelyezkedésének monitorozására, tapasztalataik feldolgozására és értékelésére.

Az egyetemen folyó oktatás módszereinek megváltoztatásához hallgatóközpontú képzési tervek, oktatási formák, és működésmódok (hallgatói tanácsadás, karrier-tanácsadás, mentor- és tutor-rendszerek, hallgatói sikerességet segítő rendszerek működtetése stb.) bevezetésére, illetve fejlesztésére is szükség van.

A fenti elvek megvalósulásának érdekében új felsőoktatási törvényre van szükség.